

ВОЇН ЧЕСТІ ТА СОВІСТІ

28 лютого 2022 р. виповнилося 100 років від дня народження Леоніда Миколайовича Коваленка. В Інституті літератури це була людина особливого гарту. Людина безкомпромісного чуття правди, честі. За багатьма спогадами його колег, беззаперечний авторитет Леоніда Миколайовича, внутрішнє право проговорювати незручну, скрипучу для поганців істину ґрунтувалися, зокрема, й на його фронтовому досвіді. Юнак пішов воювати студентом-добровольцем у грудні 1941 р. Командував підрозділом артилерійської розвідки. Вистояв у важких боях на численних фронтах. До кінця війни бився на передовій. Жив із осколком, який від 1943 р. оселився в його грудях. Окремі відверті коментарі Леоніда Миколайовича на засіданнях учених рад Інституту літератури, оцінки «праці» деяких комуністично-імперських пристосуванців літературознавства колеги досі згадують у приповідках-анекдотах. Про його вчинки на підтримку науковців-дисидентів, про сміливість говорити голосно те, що в ті роки ніхто ніколи не надрукував би, що мовилося пошепки, розповідають легенди. Він протестував, «різав правду», як згадує В. Брюховецький, його намагалися стишити й «“оргвисновками”, і нашіптуваннями, і навіть прямими наклепами», та він знову казав правду: «Саме такі люди вистояли в страшній війні з фашизмом. Не ховатися за спину іншого, а віддати себе до останку боротьбі — це було його ніколи не виголошуване вголос, але незмінне кредо, кредо, як внутрішня необхідність» [1, 403].

У наукових студіях передусім звертав увагу на цінне літературне явище, оминаючи фальшиву літературщину та схоластику. Багато писав про витончену поетичну музику молодого Павла Тичини, народнопоетичне слово Андрія Малишка. Присвятив значну дослідницьку увагу доробку Олеся Гончара, зокрема екологічній проблематиці в його творах. У цитуванні спирався на зарубіжних літературознавців, шукав підкріплення своєї думки в поціновувачів справжніх явищ української літератури, брав до уваги їхні висновки про мистецький рівень твору. Та як фахівець аналізував насамперед текст, будував свою роботу на джерелі. Відповідально, доскіпливо, ретельно й глибоко вдивлявся в суть художнього явища. Своєрідний енциклопедизм, компаративний складник дослідження, опертя на кращі засади філологічної науки у працях Леоніда Коваленка — це школа наукового керівника його дисертації, Олександра Івановича Білецького, за часів директорства якого в Інституті літератури «панувала атмосфера наукового пошуку, товариської взаємопідтримки, гарячих дискусій...» (Г. Вервес) [1, 407].

Український літературознавець, критик Леонід Миколайович Коваленко (28 лютого 1922 р. — 10 липня 1983 р.) — багатолітній співробітник Інституту літератури (1948—1983). Автор близько 300 наукових праць, серед яких — окремі книжкові видання («Владимир Попов», 1951; «Поет Андрій Малишко», 1957; «Андрій Головка», 1958; «Долаючи відстані й кордони», 1968; «Мовами світу», 1984; «Статті та нариси», 1987). 2008 р. побачила світ книжка «Ми — люди майбутнього, ми — не минулі» — збірка наукових статей, фронтових щоденників, листів Леоніда Миколайовича та спогадів про нього, яку підготувала до друку Ніна Луківна Калениченко, дружина, колега Леоніда Миколайовича у фаховій роботі, теж цьогорічна ювілярка. До видання, крім розлогіх студій про творчість П. Тичини, А. Малишка, О. Гончара, увійшли статті, присвячені художній практиці В. Швеця, М. Гірника, С. Пушика, Р. Андріяшика, А. Шамрая, В. Земляка. Збірник знайомить читача і з прозовими й поетичними творами Леоніда Коваленка. Тут також опубліковано щоденники, деякі епізоди котрих часом за силою образності, символіки можна дорівняти до художньої прози; іноді ж на сторінках унікального документа Другої світової говорить Коваленко-літературознавець. В окремий розділ зібрано спогади про Леоніда Миколайовича — захоплені розповіді про «лицаря честі й совісті», як називав Л. Коваленка Олесь Гончар.

1990 р. Ліна Костенко присвятила пам'яті Леоніда Миколайовича вірш:

Обдарував присутністю, побув
тут, серед нас, поусміхався людям.
І жоден шпиль не мавши за Парнас,
сміявся сміхом лагідним і мудрим.
Зробив останній у житті привал.
Його душа прокинеться в легенді.
Як він сміявся, як він жартував! —
життя проживши з кулею в легені.
Ось він іде — ніколи і ніде! —
Лікує слово сміхом від пристріту.
Сьогодні день — такий осінній день —
І Льоня усміхнувся з того світу [1, 481].

У дні 100-літнього ювілею українського лицаря совісті з новою силою заявив про себе перероджений у путінському режимі фашизм. У час протистояння ворогові взірць сили, мужності, стійкої та незламної позиції, честі, людяності Леоніда Коваленка особливо підтримує. Адже саме такі характери — основа українського гарту, саме такі найдостойніші особистості в найважчі часи зберігали та формували обличчя української нації. І в ті непрості роки загального панування тоталітаризму, радянщини вони вірили і знали, що «не минулі», що вони — люди України майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко Л. «Ми — люди майбутнього, ми — не минулі». Статті, рецензії, щоденники, спогади, поезії, листи / упоряд. Н. Л. Калениченко, О. Б. Поліщук; вступ. слово М. Г. Жулинського. Дніпродзержинськ: ВД «Андрій», 2008. 512 с.

Олена ПОЛІЩУК

Отримано 14 жовтня 2022 р.

м. Київ